

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ
МИНИСТРЛІГІ
М.Х. ДУЛАТИ АТЫНДАҒЫ ТАРАЗ УНИВЕРСИТЕТІ**

ОҚЫТУ БАҒДАРЛАМАСЫ

**«Сөйлеу бұзылыстарын түзетудегі логопед маманының әдісі» білім
беру ұйымдары логопед мамандарына арналған**

Бағдарлама авторы:

Санай Г.Е, п.ғ.к. - «Арнайы және әлеуметтік педагогика» кафедрасының
меңгерушісі, доценті
Орал Г.О - «Арнайы және әлеуметтік педагогика» кафедрасының аға
оқытушысы

Бағдарлама мыналарды ескере отырып әзірленген:

«Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345 Заңы. 15-бап. Баланың білім алуға құқығы.

«Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі № 343 Заңы. 15-бап. Ерекше балалардың құқықтары ерекше балалар психологиялық-медициналық-педагогикалық консультациялардың қорытындысына сәйкес арнаулы білім беру ұйымдарында немесе мемлекеттік жалпы білім беретін оқу орындарында тегін мектепалды және жалпы орта білім алуға құқылы.

«Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта және қосымша білім беру ұйымдарында педагогикалық кеңес қызметінің және оны сайлау тәртібінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің міндетін атқарушының 2008 жылғы 16 мамырдағы № 272 бұйрығына өзгерістер енгізу туралы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 2 шілдедегі № 317 бұйрығы.

«Арнайы білім беру ұйымдары түрлерінің қызметінің үлгілік қағидаларын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2017 жылғы 14 ақпандағы № 66 бұйрығы Балалардың ПМПК-ға жіберілуі ата-аналарының (заңды өкілдерінің), білім беру ұйымдарының, денсаулық сақтау ұйымдарының бастамасымен ата-анасының (заңды өкілдерінің) келісімі арқылы жүзеге асырылады.

Бағдарламаларды педагогтердің біліктілігін арттыру ұйымдары Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрінің 2022 жылғы 3 тамыздағы № 348 [бұйрығымен](#) бекітілген (нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 29031 болып тіркелген) Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың, бастауыш, негізгі орта, жалпы орта, техникалық және кәсіптік, орта білімнен кейінгі білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарттарын және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2012 жылғы 8 қарашадағы № 500 [бұйрығымен](#) бекітілген (Нормативтік құқықтық актілерді мемлекеттік тіркеу тізілімінде № 8170 болып тіркелген).

1. Жалпы ережелер

«Жалпы білім беру ұйымдарында ерекше білім беруді қажет ететін балаларды қолдау бойынша логопед қызметі» педагогтардың біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламасы (бұдан әрі – Бағдарлама) логопедтерді дәстүрлі аудиториялық форматта оқытуды реттейді.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беру белсенді дамып келеді. Инклюзивті білім беру саласындағы халықаралық құжаттарға сәйкес «ерекше білім беруді қажет ететін балалар», «психологиялық-педагогикалық қолдау» және т.б. ұғымдар енгізілді. Халықаралық білім беру практикасында барлық білім алушылардың жеке мүмкіндіктері ескеріле отырып, кеңінен таралған сапалы білім алуға тең құқықтар қағидаты жалпы білім беретін мектеп педагогтерінен осы балаларға арнайы оқу жағдайларын жасауды және оларға тиісті психологиялық-педагогикалық қолдауды қамтамасыз етуді талап етеді.

Жалпы білім беретін мектептердің логопедтері үшін жекелеген біліктілікті арттыру курстарын өткізудің өзектілігі мен қажеттілігі Қазақстан Республикасында инклюзивті білім беруді дамыту мен мектеп педагогтері мен психологтарының ерекше білім беруді қажет ететін балаларды, оның ішінде мүмкіндігі шектеулі балаларды қолдауға жеткіліксіз түрде дайындығының арасындағы қарама-қайшылықтардың болуына байланысты.

Жалпы білім беретін мектеп логопедтерінің кәсіби қажеттіліктерін талдау көптеген мамандардың біліктілікті арттыру курстары мен әдістемелік ұсынымдардан өздерінің кәсіби құзыреттілігінің деңгейін арттыруды маңызды ресурс ретінде қарастыратынын көрсетті. Курстардың әзірленген білім беру бағдарламасы ерекше білім беруді қажет ететін балаларға көмек көрсетуде мектептерді психологиялық-педагогикалық қолдау қызметі логопедтерінің кәсіби жұмысының сапасын арттыруға ықпал ететін болады.

Білім беру ұйымдарында инклюзивті білім беруді енгізудің халықаралық тәжірибесі ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін жаңа мүмкіндіктер ашады. Қазақстан Республикасының заңнамасында адам құқықтары саласындағы негіз қалаушы халықаралық құжаттарға сәйкес елдің барлық балалары үшін білім алуға тең құқықтар қағидаты көзделеді.

Балалардың білім алу құқығының кепілдіктері Қазақстан Республикасының Конституциясында және "Бала құқықтары туралы", "Білім туралы", "Кемтар балаларды әлеуметтік және медициналық-педагогикалық түзеу арқылы қолдау туралы", "Қазақстан Республикасында мүгедектерді әлеуметтік қорғау туралы", "Арнаулы әлеуметтік қызметтер туралы" Заңдарында бекітілген. Бағдарлама екі аптаға бөлінген 80 академиялық сағатты қамтиды.

2. ГЛОССАРИЙ

Білім беру - адамгершілік, зияткерлік, мәдени, дене бітімін дамыту және кәсіби құзыреттілікті қалыптастыру мақсатында жүзеге асырылатын тәрбие мен оқытудың үздіксіз процесі;

Бейін алдындағы дайындық - негізгі орта білім алушылар үшін жеке білім беру траекториясын таңдауды мақсатты педагогикалық сүйемелдеу;

Біліктілік беру - кәсіптік қызметтің тиісті түрі шеңберінде жұмысты орындау үшін қажетті жеке қабілеттердің, кәсіптік білімдердің, іскерліктер мен дағдылардың жиынтығын растау рәсімі;

Білімділік - адамның оқу процесінде меңгеретін жүйеленген білім, білік, дағдыларының жиынтығы;

Білім деңгейі - білім беру мекемесінде адамның алған дайындық деңгейі;

Құзыреттілік - кәсіби іс-әрекетті табысты орындауға қажетті білім, қабілет, дағды және жеке қасиеттердің жиынтығы;

Жеке қасиеттер - адамның өзіне, басқа адамдарға және әлемге қатынасын анықтайтын тұрақты психикалық ерекшеліктерінің жиынтығы;

Мотивация - адамның іс-әрекетін, оның бағыты мен белсенділігін анықтайтын ішкі мотивтердің жиынтығы.

Педагог - кәсіптік бағдар беруші - мектепте кәсіптік бағдар беру жұмысын ұйымдастырады, кәсіптік бағдар беру жұмысына ұйымдастырушылық әдістемелік басшылықты қамтамасыз етеді;

Психодиагностика - білім алушының жеке ерекшеліктерін, оның жеке бейімділігі мен қабілеттерін анықтауға арналған болашақ кәсіби қызмет түрін таңдауға жарамды психологиялық-педагогикалық процедуралар кешені;

Алалия – есту қабілеті қалыпты және бастапқыда интеллектісі бұзылмаған балаларда сөйлеудің болмауы немесе дамымауы.

Анартрия - бұл дизартрияның ауыр түрі, сөйлеу қозғалтқыш бұлшықеттерінің салдануына байланысты сөйлеу мүлдем мүмкін емес.

Афазия – артикуляциялық аппарат пен естудің бұзылыстары болмаған кезде мидың басым жарты шарының қыртысының зақымдануынан толық немесе ішінара сөйлеуді жоғалту.

Гемипарез - дененің жарты бөлігінің бұлшықеттерінің парезі.

Гипертонус - бұлшықет тонусының жоғарылауы.

Гипотонус - бұлшықет тонусының төмендеуі. Глоссоплегия – тіл бұлшықеттерінің салдануы. Сөйлеу бұзылыстарының диагностикасы – сөйлеу тілі бұзылыстарының психологиялық-педагогикалық, клиникалық және лингвистикалық классификациясы шеңберінде сөйлеу тілі бұзылыстарының ерекшеліктері мен ауытқуларын, түрі мен дәрежесін анықтау.

Дизартрия - сөйлеу аппаратының жеткіліксіз иннервациясына байланысты сөйлеудің айтылу жағының бұзылуы.

Дислалия - сөйлеудің бұзылуы.

Дисплазия - бұл органдардың немесе тіндердің қалыптан тыс дамуы.

Иннервация – мүшелер мен тіндерді нервтермен қамтамасыз ету және орталық жүйке жүйесімен байланыс.

Кинестезия – дене мүшелерінің кеңістікте орналасуы мен қозғалысын сезіну.

Контрактура – қозғалыстың тұрақты шектелуі.

Латеральды - бүйірлік.

Логопедиялық массаж - бұл перифериялық сөйлеу аппаратының бұлшықеттерінің, тіндерінің, нервтерінің күйін өзгертетін механикалық әсер ету әдісі.

Логопедиялық сараптама – тұлғаның ерте жастан дамуының деректерін ескере отырып, сөйлеуді, оның жекелеген компоненттерін жан-жақты және толық зерттеу арқылы субъектінің сөйлеу бұзылыстарын анықтауға бағытталған шаралар кешені.

Неврит - жеке перифериялық нервтердің зақымдануы.

Парез - жүйке жүйесіндегі әртүрлі патологиялық процестердің нәтижесінде бұлшықет күшінің болмауы немесе төмендеуімен қозғалтқыш функцияларының әлсіреуі.

Праксис – мақсатты автоматтандырылған моторлық әрекеттерді орындау қабілеті.

Проксимальды – бұлшық еттердің ортасына немесе орта сызығына жақын орналасқан.

Проприорецептор – бұлшықет-буын аппаратының ұлпаларында орналасқан, олардың созылуын немесе жиырылуын қабылдайтын рецептор.

Рецепция– рецепторлар арқылы ақпаратты қабылдау.

Қаттылық – икемсіздік, қыңырлық, бұлшық еттердің тартылуына байланысты жансыздану.

Ринолалия — мұрын қуысында шамадан тыс немесе жеткіліксіз резонанстың нәтижесінде дыбыс айтылуының бұзылуы, ол мұрын-жұтқыншақтың, жұмсақ және қатты таңдайдың органикалық ақауларынан немесе жұмсақ таңдай функциясының бұзылуынан пайда болады.

Спастикалық - құрысу, спазм сипаты бар.

Тремор – аяқ-қолдың, бастың, тілдің және т.б. ырғақты тербелмелі қозғалыстар. жүйке жүйесінің зақымдануымен.

Фибрилляция – бұл жеке бұлшықет талшықтарының тиімді жұмысын сақтай алмайтын патологиялық, хаотикалық, шашыраңқы және көп уақытты жиырылуы.

3. КУРСТЫҢ ОҚУ - ТАҚЫРЫПТЫҚ ЖОСПАРЫ

№	МАЗМҰНЫ	САҒАТ САНЫ		
1	2	3	4	5
		Дәріс	Тәжір	ТӨЖ
1 МОДУЛЬ: Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайындағы логопедтің қызметі				
1	Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен түзетупедагогикалық жұмыстағы логопедтің қызметін реттейтін құқықтық база мен құжаттар	2	2	2
2	Логопедиялық тексеруді жүргізудің жалпы принциптері мен тәртібі.	2	2	4
3	Логопедиядағы массаж. Массаж әдістері сөйлеу аппаратының бұлшықеттеріне физикалық әсер ету тәсілі ретінде. Логопедиялық массаждың міндеттері.	2	2	4
1-модуль бойынша сағат саны		6	6	10
Барлығы		22 сағ.		
2 МОДУЛЬ: Түрлі сөйлеу бұзылыстары үшін логопедиялық массаж әдістер				
1	Логопедиялық тәжірибеде классикалық массажды қолдану әдісі.	2	2	2
2	Коррекциялық және логопедиялық жұмыстағы артикуляциялық гимнастиканың рөлі	2	2	2
3	Артикуляциялық гимнастиканың дәстүрлі және дәстүрлі емес түрлері	2	2	4
4	Артикуляциялық бұлшықеттердің бұлшықеттерін күшейтуге бағытталған массаж қозғалыстарының кешені	2	2	4
5	Түрлі сөйлеу бұзылыстары үшін логопедиялық массажды қолдану	2	2	4
2-модуль бойынша сағат саны		10	10	16
Барлығы		36 сағ.		
3 МОДУЛЬ: Мұғалімлогопедтің ІТкүзіреттілігін дамыту				
1	Гимнастика элементтері бар үлгілі массаждық кешендер	2	2	2
2	Аутист балалармен логопедиялық жұмыс	2	2	2
3	Оңалту процесінде техникалық және жеке көмекші құралдарды қолдану.	2	2	2
4	Тыңдаушылардың қорытынды аттестациясы	-	-	4
3-модуль бойынша сағат саны		6	6	10
Барлығы		22 сағ.		
Күрстың жалпы сағаттарының саны		22	22	36

4. БАҒДАРЛАМАНЫҢ МАҚСАТЫ, МІНДЕТТЕРІ ЖӘНЕ КҮТІЛЕТІН НӘТИЖЕЛЕРІ

Курстың мақсаты - сөйлеу бұзылыстарын, оның бұзылу себептерін, болдырмау жолдарын, сонымен бірге осындай кемістіктерді әртүрлі жолдармен түзетіп жоюдың тәсілдерін зерттейтін ғылым. Логопедия арнайы педагогиканың бір саласы болып есептелінеді. Логопед курсының мақсаты сөйлеу тілі бұзылған баланы оқытуды, тәрбиелеуді және қайта тәрбиелеуді, сонымен қатар сөйлеу тілінің бұзылыстарының алдын – ала сақтандыру жолдарын ғылыми негізде жете зерттей отырып, логопедтерді кәсіби қайта даярлау курстары сөйлеу бұзылыстарын түзету бойынша жұмыстың барлық аспектілерімен танысуға және біліктілігін алуға мүмкіндік береді.

Міндеттері: Мұғалім-логопед балалардың сөйлеу бұзылыстарын уақытылы анықтауға, пунктті жинақтауға, түзете оқытудың сапасына жауап береді

1) ауызша және жазбаша сөйлеу қабілетінің кемшіліктерін түзету бойынша балаларға сабақ жүргізуі және біріншілік кемістікке байланысты үлгермеудің алдын алуға жәрдемдесу

2) сөйлеу бұзылыстарына байланысты үлгермеушілік мәселелері бойынша педагогтар мен ата – аналарға (заңды өкілдерге) нұсқаулар беру;

3) логопедтік пункттерге баратын балалармен жұмыс істейтін педагогтармен жүйелі түрдегі байланысты жүзеге асыру;

4) мектепке дейінгі мекемелермен, жалпы білім беретін мектептермен сөйлеу тіл кемістіктері бар балаларға арналған мектептермен, логопедтермен, балалар емханаларының дәрігер-мамандарымен, ПМПК, оңалту орталықтарының, психологиялық –педагогикалық түзету кабинеттерінің дәрігер мамандарымен байланысты жүзеге асыру;

5) білім беру саласындағы қызметкерлер, ата –аналар арасында логопедтік білім жөнінде насихат жүргізу, логопедтік жұмыстың міндеттері, мазмұны, нәтижесі, сөйлеу бұзылыстары бар мектеп оқушыларының үлгермеушілігінің алдын –алу және болдырмау жөніндегі логопедтік түзету жұмысының ерекшелігі туралы баяндамалармен педагогикалық кеңестермен ата-аналар (заңды өкілдер) жиналыстарында сөз сөйлеуі;

6) мұғалім - логопедтердің, (аудандық, қалалық) әдістемелік бірлестіктердің жұмысына қатысуы;

7) білім беру мекемесінің әкімшілігіне жыл сайын логопедтік көмек көрсету жұмысының жылдық есебін құрастыру;

8) өзінің кәсіби біліктілігін арттыру (5жылда бір рет) және педагог қызметкерлерге арналған тәртіпке сәйкес аттестациядан өтуі;

Курсты оқыту барысында қолданылатын әдістер: сыни ойлау, талқылау, эвристикалық әңгіме, интерактивті сұхбат, рефлексия, тренингтік тәсілдер, қызығушылықты ояту, кейс-стади, Блум таксономиясы, бақылау әдісі, іскерлік ойындар, психологиялық көмек, рөлдік ойындар, тренингтік жаттығулар.

Күтілетін нәтиже: Модуль бойынша курсты аяқтағаннан кейін тыңдаушылар: оқушыларға кәсіби бағдар берудің нақты әдістемесі және технологиясын игеріп, заманауи құралдармен жұмыс жасауды меңгереді.

5. БАҒДАРЛАМАНЫҢ ҚҰРЫЛЫМЫ МЕН ТАҚЫРЫПТАРЫ

Тақырып 1. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен түзету-педагогикалық жұмыстағы логопедтің қызметін реттейтін құқықтық база мен құжаттар

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалармен түзету-педагогикалық жұмыста логопедтің қызметін реттейтін құқықтық база мен құжаттар әр елдің заңнамасына байланысты ерекшеленуі мүмкін. Қазақстан Республикасында логопедтің қызметін реттейтін негізгі құқықтық құжаттар мен нормативтік актілерге қатысты бірқатар маңызды бағыттар бар. Бұл құжаттар ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға қажетті қолдау көрсету үшін маңызды болып табылады.

1. «Қазақстан Республикасындағы білім туралы» Заңы (2007)

Бұл заң білім беру жүйесіндегі негізгі нормативтік құжат болып табылады және оның ішінде ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды білім беру процесіне интеграциялау бойынша міндеттер қойылған. Заң ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларды қолдауды, түзету жұмыстары мен инклюзивті білім беруді қамтамасыз етуге бағытталған.

Құжаттағы маңызды баптар:

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған арнайы білім беру бағдарламалары;

Логопедтік көмек көрсету, диагностикалық жұмыстар және түзету-педагогикалық жұмыстарды ұйымдастыру бойынша ережелер.

2. Қазақстан Республикасының «Инклюзивті білім беру» тұжырымдамасы (2012) Бұл құжат инклюзивті білім беруді енгізу мен дамыту мақсатында қабылданған. Ол ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арнайы білім беру қызметтерін ұсыну, оның ішінде логопедтік көмек көрсету мәселелерін реттейді.

Негізгі бағыттары:

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған тең мүмкіндік беру;

Логопедиялық қызмет көрсетудің міндеттері мен тәсілдері;

Түзету жұмыстарының маңыздылығы мен оны ұйымдастыру жолдары.

3. «Арнайы әлеуметтік қызметтер көрсету туралы» Заңы (2008)

Бұл заң ерекше қажеттілігі бар адамдарға әлеуметтік қызмет көрсету мәселелерін реттейді. Заңда логопедиялық қызмет, түзету-педагогикалық көмек көрсету және басқа да әлеуметтік қызметтерді ұйымдастыру бойынша негізгі ережелер бар.

4. Қазақстан Республикасындағы балалардың құқықтары туралы Конвенция (1989) БҰҰ-ның бұл конвенциясы балалардың құқықтарын қорғауға арналған және балалардың, оның ішінде ерекше қажеттілігі бар балалардың құқықтарын қамтамасыз ету мақсатында қолданылады. Бұл құжатта балаларға

білім алу және денсаулық сақтау қызметтері, соның ішінде логопедиялық көмек көрсету құқығы қарастырылған.

5. Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулылары мен бұйрықтары
Ерекше білім беру қажеттілігі бар балаларға арналған арнайы бағдарламалар мен түзету-педагогикалық жұмыс жүргізудің ережелері.

6. «Балаларға арналған психологиялық, медициналық және педагогикалық консультациялар беру ережелері»

Бұл ереже балаларға психологиялық, медициналық және педагогикалық қолдау көрсету, оның ішінде логопедиялық көмек көрсету бойынша нақты әдістер мен жұмыс тәртібін реттейді.

7. Мемлекеттік білім беру стандарттары мен оқу бағдарламалары
Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін арнайы бағдарламалар мен түзету шараларын енгізу.

Логопедтік қызмет көрсету барысында қолданылатын бағдарламалар мен әдістемелер.

8. Санитарлық-эпидемиологиялық нормалар мен стандарттар

Логопедиялық қызмет көрсету үшін арнайы ережелер мен талаптар бар, мысалы, балалардың денсаулығына, қауіпсіздігіне, жұмыс орындарының санитарлық жағдайына қатысты талаптар.

9. ҚР еңбек кодексі және әлеуметтік қорғау заңнамасы

Логопедтер мен басқа да педагогикалық қызметкерлердің еңбек құқықтары мен міндеттері, оларды әлеуметтік қорғау туралы талаптар.

10. Мектепке дейінгі және жалпы білім беру ұйымдары үшін әдістемелік нұсқаулықтар

Логопедиялық көмек көрсетудің ұйымдастырылуы мен әдістемелері туралы нұсқаулықтар. Бұл құжаттар инклюзивті білім беру мен арнайы түзету-педагогикалық қызметтерді ұйымдастыруға арналған.

Логопедтің қызметін реттейтін құжаттар:

Логопедтің жұмыс жоспары және сабақ жоспары.

Логопедтің түзету жұмыстары мен сабақтарының нақты мақсаттары мен әдістемесі.

Логопедиялық диагностика нәтижелерін тіркеу құжаттары.

Баланың сөйлеу қабілетін тексеру барысында алынған деректер мен қорытындыларды тіркеу.

Баланың даму динамикасын бақылау журналы.

Баланың сөйлеу және тіл дағдыларын дамытудағы өзгерістер мен прогресті қадағалау үшін арнайы құжаттар.

Ата-аналармен жұмыс жоспары және консультациялар.

Ата-аналарға логопедиялық көмек көрсету бойынша ақпараттар мен нұсқаулар.

Тақырып 2. Логопедиялық тексеруді жүргізудің жалпы принциптері мен тәртібі.

Әңгімелесу және анамнез жинау (бала мен оның отбасынан ақпарат алу):

Логопед тексеруді бастаған кезде алдымен баланың анамнезін жинайды. Бұл кезеңде ата-аналардан баланың дамуы, сөйлеу тарихы, аурулары, жарақаттары, туылған кездегі жағдайы және отбасындағы сөйлеу жағдайы туралы сұрақтар қойылады. Бұл ақпарат баланың сөйлеу бұзылысының себептерін түсінуге көмектеседі.

Баланың жалпы жағдайын бағалау:

Баланың психологиялық және физикалық дамуын бағалау. Бұл кезеңде баланың зейін, есту қабілеті, ойлау, есте сақтау, қозғалыс дағдылары, эмоциялық жағдайы тексеріледі.

Сөйлеу дамуын тексеру:

Сөйлеу дамуын бағалау үшін логопед арнайы жаттығулар мен тапсырмалар береді. Олар арқылы баланың сөйлеу қабілеті, дыбыс айтудың дұрыс немесе бұрыс болуы, артикуляция деңгейі анықталады.

Дыбыстарды айту: Дыбыстарды дұрыс айту, дыбыстарды ауыстыру, қосу немесе түсіру сияқты мәселелер тексеріледі.

Сөйлеудің грамматикалық құрылымы: Баланың сөйлем құрау қабілеті, грамматикалық қателер және сөйлем құрылымы тексеріледі.

Артикуляция мен сөйлеу аппаратының жағдайын тексеру:

Артикуляциялық қабілеттерді, тілдің, еріннің, таңдайдың қозғалысын бағалау үшін арнайы жаттығулар мен массаждар қолданылуы мүмкін.

Логопед тілдің, еріннің, таңдайдың икемділігін, бұлшықеттердің күшін және үйлесімділігін тексереді.

Тілдік қателер мен ауытқуларды анықтау:

Артикуляциялық қателер, дыбыстық қателер, ринолалия, дислалия, алалия және басқа да тілдік бұзылыстарды анықтау. Логопед баланың сөйлеу ерекшеліктерін зерттеп, оның себебін түсіндіруге тырысады.

Қорытынды мен ұсыныстар беру:

Тексеру нәтижелері бойынша баланың сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған жоспар жасалады. Қорытынды бойынша қандай түзету жұмысын жүргізу қажеттігі анықталады.

Логопедиялық жұмыс жоспарын құру:

Баланың сөйлеу деңгейіне сәйкес түзету шараларының жоспары жасалады. Бұл жоспардағы жаттығулар, ойындар мен терапия түрлері баланың жеке қажеттіліктеріне сәйкес болады.

Құжаттау:

Логопедикалық тексеру барысында алынған барлық мәліметтер құжатталады. Бұл мәліметтер кейінгі бақылау мен түзету жұмыстарын жүргізуде пайдалы болады.

Тексеру әдістері мен құралдары:

Тіл мен сөйлеу жаттығуларын қолдану:

Логопед тексеру барысында сөйлеу мен тіл дағдыларын бағалау үшін арнайы жаттығуларды қолданады, мысалы, дыбыстарды айту, сөздерді құрау, айтылымды дұрыс жасау.

Құрылымдық тесттер мен сауалнамалар:

Баланың сөйлеу дағдыларын, грамматикалық құрылымдарды, артикуляцияны тексеру үшін арнайы тесттер мен сауалнамалар қолданылады.

Артикуляциялық гимнастика:

Бұл әдіс тіл мен ерін бұлшықеттерін нығайтуға, оларды дұрыс үйлестіруге арналған.

Сурет бойынша әңгімелесу:

Баланың сөздік қоры мен сөйлеу қабілетін тексеру үшін сурет бойынша әңгіме құрау тапсырмалары беріледі.

Тақырып 3. Логопедиядағы массаж. Массаж әдістері сөйлеу аппаратының бұлшықеттеріне физикалық әсер ету тәсілі ретінде. Логопедиялық массаждың міндеттері.

Логопедиялық массаж - перифериялық сөйлеу аппаратының бұлшықеттерінің, нервтерінің, қан тамырлары мен тіндерінің күйін өзгертетін механикалық әсер етудің белсенді әдісі. Логопедиялық массаж-сөйлеу бұзылыстарынан зардап шегетін адамдардың сөйлеу жағы мен эмоционалды жағдайын қалыпқа келтіруге ықпал ететін логопедиялық әдістердің бірі.

Массаж дизартрияда (бұлшықет тонусының бұзылуы бар), оның ішінде оның тозған формаларында, тұтықпада, сондай-ақ дауыстың бұзылуы кезінде қолданылады. Массаж ағзаға пайдалы физиологиялық әсер етеді.

Массаж терінің секреторлық қызметін жақсартады, оның лимфа және қан айналымын белсендіреді. Демек, оның қоректенуін жақсартады, метаболикалық процестерді күшейтеді. Массаждың әсерінен капиллярлар кеңейеді, қан мен ұлпалар арасындағы газ алмасу артады (тіндердің оттегі терапиясы). Ырғақты массаж қимылдары қанның артериялар арқылы өтуін жеңілдетеді, көктамырлық қанның ағуын тездетеді. Массаж бүкіл лимфа жүйесіне рефлекторлық әсер етеді, лимфа тамырларының жұмысын жақсартады. Массаждың әсерінен бұлшықет жүйесінің күйі айтарлықтай өзгереді. Ең алдымен, бұлшықет талшықтарының икемділігі, олардың жиырылу функциясының күші мен көлемі, бұлшықеттердің өнімділігі артады, жүктемеден кейін олардың белсенділігі қалпына келеді. Массаждың әртүрлі әдістерін сараланған қолдану бұлшықеттердің спастикасымен тонусты төмендетуге және керісінше, артикуляциялық бұлшықеттердің летаргиялық парездерімен жоғарылатуға мүмкіндік береді. Бұл артикуляция органдарының белсенді ерікті, үйлестірілген қозғалыстарын қалыптастыруға және жүзеге асыруға көмектеседі. Массаждың әсер ету күші мен дененің реакциясы арасында күрделі байланыс бар. Жеңіл, баяу сипау кезінде массаждалған тіндердің қозғыштығы төмендейді.

Тақырып 4. Массаж кешенді түзету-педагогикалық әсердің бөлігі ретінде.

Массаж кешенді түзету-педагогикалық әсердің бөлігі ретінде — логопедиялық түзету жұмысында массаж әдістерін қолдану, әсіресе сөйлеу бұзылыстарын түзетуде маңызды рөл атқарады. Массаж — бұл сөйлеу аппаратының бұлшықеттерін нығайту, үйлестіру және дамыту үшін қолданылатын физикалық әсер ету әдісі. Ол көбінесе артикуляциялық гимнастикамен қатар қолданылады және сөйлеудің дамуын жақсартуға бағытталған.

Массаждың негізгі мақсаттары мен міндеттері:

Бұлшықеттердің икемділігін және күшін арттыру: Артикуляциялық бұлшықеттердің жұмысын жақсарту, бұлшықет тонусын қалыпқа келтіру.

Қозғалыс координациясын дамыту: Ерін, таңдай, тілдің үйлесімді жұмысын қамтамасыз ету.

Қан айналымын жақсарту: Бұлшықеттердің жұмысын ынталандыру үшін қан айналымын жақсарту.

Баланың сөйлеу аппаратын дамыту: Артикуляцияның дұрыстығын қамтамасыз ету, дыбыстарды нақты айту.

Психоэмоционалдық релаксация: Балада сенімділікті арттырып, психологиялық жай-күйін жақсарту.

Тақырып 5. Логопедиялық тәжірибеде классикалық массажды қолдану әдісі.

Логопедиялық массаждың жолдарын ұсынуда Е.Ф.Архипова, Г.В.Дедюхино, Т.А.Яншина, Л.Д.Могучей т.б. мамандардың еңбектері зор. Мысалы, Е.Ф.Архипованың еңбегінде БҚС балалаға логопедиялық массажды жүргізу әдістерін сөйлеу тіліне дейінгі кезеңде және мектеп жасындағы оқушыларға арнаған.

Логопедиялық массаждың негізгі түрлеріне:

Классикалық;

Нүктелік;

Аппараттық.

Классикалық массаждың басты әдістеріне: сипау, сылау, қысу және діріл жатады. Массаждың барлық түрі сипаудан басталады. Себебі, массаж жасайтын мүшені сипау арқылы, яғни, жұмыс істеуге дайындау керек. Сондай-ақ, осы сипау арқылы массаждың барлық түі аяқталады. Демек, массаж жасалып болғаннан кейін, сол мүшенің жағдайын бастапқы қалпына келтіу керек. Сипау үш бағытта жүреді. Ең әуелі, алақанның қарымымен орындалады. Екіншіден, алақанмен ауысып сипау арқылы орындалады. Үшіншіден, алақанның қарымымен сипап, аздап күш түсіру арқылы орындалады. Сипау әдісінің келесі бір түрінде теріні саусақтың ұшымен шымшылап созып жасайды. Бұл әдіс екі қолмен кезек-кезек орындалады. Бұл жүйе терінің созылғыштық қасиетін қалыптастырады.

Сылау. Массаждың сипау әдісінен кейін орындалатын әдіс. Сипалау әдісімен салыстырғанда бұл әдістің өзіндік ерекшелігі сол, күш қолданып орындалады. Сылау әдісінің түрлері-алақанның қырымен үйкелеу арқылы орындалады, алақанның қырымен алма-кезек ұру арқылы орындалады (бұл әдіс сипау кезіндегі орындаумен салыстырғанда қаттырақ күш түсірумен орындалады). Екі қолмен айналдыра (спираль түрінде) орындау. Сылау әдісінің міндеті-бұлшық еттің созылғыштық қасиетін жетілдіу болып табылады. Бетке бас бамақтың немесе ортаңғы саусақтың қарымымен жасалады. Екі алақанның қарымымен егеу арқылы сылау өте тиімді болады. Сылаудың көмекші әдісі шымшылау әдісі, яғни, теріні созып-жіберу саусақтың қарымымен ғана екі қолмен кезек-кезек орындалады.

Қысып ұстау (шымшу) үш саусақтың арасында қысып ұстау арқылы орындалады (бас бармақ, сұқ, ортаңғы саусақтың ұштарымен). Биологиялық белсенді нүктенің орналасқан жерін қысып ұстап, езгілейді. Мұнда орындалатын қиымл өте жылдам, әр жерден бір үзіліспен 3-4 рет қайталана орындалады. Массаж әсер еткен жер жансызданып, сыздап кетеді. Ине шанышқандай қимылды сұқ саусақтың ұшымен орындайды.

Жұмсарту – ең күшті тәсіл. Оны көбінде екі қолмен орындайды. Бұлшық еттерді қапсыра уыстап алып жоғары-төмен, көлденең бағытта қозғап жұмсартады (мыжиды). Ол тек алақанмен орындалады. Массаж жасағанда сол аймақты мейлінше босаңсыту үшін жақсылап тірек қою керек.

Дірілдету(вибрация) – массаж жасайтын аймақты саусақ ұшымен, алақанмен, жұдырықпен жиі-жиі түртіп дірілдетеді. Оның үзіліспен жасайтын түрінде қолды әр қиымлдан соң жұлып алып отырады. Ал, үздіксіз дірілдеткен кезде қол денеден алынбай бір орында қозғалыс жасап тұра береді.

Нүктелі массаж – массаждың бұл түрі басқалардан өзгеше. Нүктелі массаж организмнің биологиялық активті нүктелеріне әсер етеді. Нүктелі массажды жасағанда әр түрлі тәсілдер қолданылады. Оның 2 түрі бар: қоздыру және тежеу. Нүктелі массаждың әсерінен организмде айтарлықтай өзгерістер болады.

Аппаратты массаж – дірілдетудің көмегімен (вибрацияның), вакуумның және басқа құралдардың көмегімен жүргізіледі.

Логопедиялық массаждың басты түрі – зондтық массаж болып табылады. Зондтық массаждың мақсаты – сөйлеу моторикасын қалыпқа келтіру. Зондтық массаждың әдісі қарапайым және әсерлі. Массаждың әсерінен артикуляциялық органдардың зақымдалған бөліктеріне әсер етіп, оларды қалпына келтіреді және іске қосуға мүмкіндік береді. Дыбыс айтуы тез қалпына келеді. Массаждың әсері түрлі сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмыс жасаған мамандардың нәтижесінде ринолалия, дислалия, дизартрияда-95%, моторлы алалия толық жетілген. БҚС кезінде дыбыс айтуды түзету тіек-қимыл бұзылысының деңгейіне және интеллектінің сақталуына қарай шамамен 40-80%-ы түзетілді.

Сөйлеу тілінің бұзылуын түзету уақыты сөйлеу тілінің бұзылысының деңгейіне, ауырлығына, жасына және баланың жеке ерекшелігіне байланысты. Баланың сабаққа тұрақты келуі мен ата-ананың түзету сабағына қатысуы маңызды орын алады.

Артикуляциялық органдарға массажды белгілі бір схемаға сай және жүктемені біртіндеп арттыруды есепке ала отырып жасалады (қарапайымнан күрделіге қарай).

Массаж жасауға арналған арнайы 9 зонд құрылды, оның әрқайсысының өзінің қызметі бар: тіл бұлшықеттері, жақ, бет, ерін, жұмсақ тандай.

Тақырып 6. Тыныштандыратын және белсендіретін массаж кешені.Өзін-өзі массаж және оның әдістері. Артикуляциялық бұлшықеттердің бұлшықеттерін босаңсуға бағытталған массаж қозғалыстарының кешені.

Артикуляциялық бұлшықеттердің босаңсуына бағытталған массаж қозғалыстарының кешені — бұл логопедиялық түзету жұмысының маңызды бөлігі болып табылады. Артикуляциялық бұлшықеттердің босаңсуы сөйлеу аппаратын дұрыс үйлестіруге, сөйлеудің мәнерлілігі мен айқындығын жақсартуға ықпал етеді. Мұндай массаж қозғалыстары артикуляциялық гипертонусы бар балаларға, тіл, ерін және таңдай бұлшықеттерін дұрыс реттеу және оларды қалыпты күйге келтіру үшін қолданылады.

Артикуляциялық бұлшықеттердің босаңсуына бағытталған массаж қозғалыстарының кешені:

Еріндерді босаңсытуға арналған массаж:

Жеңіл басу: Еріндерді бір-біріне сәл басып, оларды жұмсақ түрде сыртқа және ішке жылжытыңыз. Әр қозғалысты 5 секундқа дейін ұстау керек. Еріндер мен ауыз қуысының бұлшықеттері босаңсиды.

Шеңбермен илеу: Құралдарсыз, тек саусақтармен еріндерді айналмалы қозғалыстармен 10-15 рет илеңіз. Бұл қозғалыстар еріндердегі бұлшықеттердің икемділігін арттырады.

Тілдің бұлшықеттерін босаңсыту:

Жеңіл басу және жеңіл сипау: Тілді оңнан солға, солдан оңға қарай сипап, жеңіл басу арқылы тілдің бұлшықеттерін босаңсытыңыз. Бұл тілдің қозғалыс ауқымын арттырады және еркін қозғалуына ықпал етеді.

Тілді жоғары-төмен қозғау: Тілдің ұшын жоғары қарай жылжытып, 3-4 секунд ұстап тұрып, төменге жылжытыңыз. Бұл жаттығуды бірнеше рет қайталау керек.

Қозғалыс бағытын өзгерту: Тілді ауыз ішінде жоғары және төмен, оң және сол жаққа жылжытуды сұраңыз. Әр қозғалысты жеңіл, ақырын жасаңыз.

Таңдай мен еріндерге арналған босаңсу массажы:

Жеңіл басу: Саусақтарыңызбен таңдайдың артқы жағынан жеңіл басу жасай отырып, таңдайды массаждау. Бұл таңдайдың бұлшықеттерін босаңсуға көмектеседі.

Таңдайды сипау: Саусақпен таңдайдың ішкі жағын жеңіл сипап, жұмсақ түрде оның бұлшықеттерін босаңсымыңыз.

Жақ бұлшықеттерін босаңсыту:

Жақтың айналмалы массажы: Саусақтарыңызды жақтың екі жағында орналастырып, жұмсақ айналмалы қозғалыстар жасаңыз. Бұл жақтың бұлшықеттерін босаңсытып, сөйлеу аппаратының қозғалысын жақсартады.

Жақтың төменнен жоғарыға қарай қозғалысы: Жақтың астынан жоғары қарай жеңіл қысым жасай отырып, оны жоғары көтеріңіз. Бұл қозғалысты бірнеше рет қайталаңыз.

Жалпы релаксация әдістері:

Тыныс алу жаттығулары: Баланы терең тыныс алуға және тыныс шығаруға үйрету, дене мүшелерінің босаңсуына көмектеседі.

Дене қозғалыстары: Массаж сеансынан кейін дененің басқа бөліктерін босаңсыту үшін жеңіл дене жаттығуларын жасау ұсынылады.

Массажды жүргізу кезінде маңызды ескертулер:

Қысымның күшін бақылау: Артикуляциялық бұлшықеттердің босаңсуына бағытталған массажда қысым жұмсақ болуы тиіс. Қатты қысым қолданбаңыз, себебі бұлшықеттердің босаңсуына кедергі келтіруі мүмкін.

Тыныштық және сабырлық: Массаж кезінде баланың эмоционалдық жай-күйін ескеру керек. Әр қимыл сабырлы, бірқалыпты және тыныш болуы тиіс.

Жеке ерекшеліктерді ескеру: Баланың жасын, денсаулығын және сөйлеу деңгейін ескеріп, массаж әдістерін таңдаңыз. Жас балалар үшін массаж қысқа уақытпен және жеңіл қозғалыстармен орындалады.

Тақырып 7. Коррекциялық және логопедиялық жұмыстағы артикуляциялық гимнастиканың рөлі

Коррекциялық және логопедиялық жұмыстағы артикуляциялық гимнастиканың рөлі ерекше маңызды. Артикуляциялық гимнастика — бұл тіл мен сөйлеу аппаратының бұлшықеттерін жаттықтыру, икемділігін арттыру және сөйлеудің дұрыс қалыптасуына ықпал ететін жаттығулар жиынтығы. Логопедиялық түзету жұмысында артикуляциялық гимнастика баланың сөйлеу дағдыларын жақсартуға, дыбыстарды дұрыс айтуға, сөйлеу аппаратын реттеуге және жалпы сөйлеу қабілеттерін дамытуға бағытталған. Артикуляциялық гимнастиканың мақсаты мен міндеттері **Артикуляциялық бұлшықеттерді жаттықтыру:** Артикуляциялық гимнастика бұлшықеттердің икемділігін арттырып, олардың жұмыс қабілетін жақсартады. Сөйлеу аппаратының бұлшықеттері (тіл, ерін, тандай, жақ) жаттығулар арқылы нығайтылады, бұл сөйлеудің дұрыстығына әсер етеді.

Сөйлеу аппаратын үйлестіру: Артикуляциялық гимнастика бұлшықеттердің үйлесімді жұмысын қамтамасыз етеді. Мысалы, тіл мен еріннің қозғалыс үйлесімділігі сөйлеудің айқын болуына мүмкіндік береді. Жаттығулар арқылы сөйлеу аппаратын ретке келтіріп, оның дұрыс жұмыс істеуін қамтамасыз етуге болады.

Дыбыстарды дұрыс айтуға ықпал ету: Дыбыстарды дұрыс айту үшін артикуляциялық бұлшықеттердің дұрыс жұмыс істеп, белгілі бір қозғалыстарды орындауы керек. Артикуляциялық гимнастика балаға бұл қозғалыстарды дұрыс жасауға үйретеді.

Жалпы сөйлеу қабілеттерін дамыту: Артикуляциялық гимнастика сөйлеу аппаратының физикалық дамуын ғана емес, жалпы сөйлеу қабілетін де жақсартады. Баланың сөздік қорының дамуына, сөйлемдерді дұрыс құрауға, дұрыс интонация мен мәнерлі сөйлеуге көмектеседі.

Тілдің және сөйлеудің физиологиялық негіздерін қалыптастыру: Артикуляциялық гимнастика тіл мен сөйлеудің физиологиялық негіздерін қалыптастырады. Бұл тілдік дағдылардың дамуына ықпал етіп, сөйлеудің құрылымын жақсартады.

Артикуляциялық гимнастиканың негізгі міндеттері:

Артикуляциялық бұлшықеттерді дамытуды қамтамасыз ету: Артикуляциялық гимнастика бұлшықеттердің икемділігін арттырып, олардың қозғалыс ауқымын кеңейтеді. Бұл дағдылар сөйлеудің айқындығын және анықтылығын арттырады.

Бұлшықеттердің үйлесімді жұмысын қалыптастыру: Артикуляциялық гимнастика бұлшықеттердің үйлесімді жұмысын қалыптастырады. Бұл өз кезегінде дыбыстардың дұрыс айтылуына, сөздердің түсінікті болуына мүмкіндік береді.

Тілдік және сөйлеу координациясын қалыптастыру: Жаттығулар арқылы баланың тілдік және сөйлеу қозғалыстарын үйлестіруді дамытуға болады, бұл сөйлеу дағдыларының қалыптасуына әсер етеді.

Дыбыстардың дұрыс айтылуын қамтамасыз ету: Артикуляциялық гимнастика арқылы балаға белгілі бір дыбыстарды айтуға қажетті артикуляциялық дағдыларды үйретуге болады. Артикуляциялық жаттығулардың дұрыс орындалуы баланың дыбыстарды нақты айтуына көмектеседі.

Сөйлеу аппаратының икемділігін арттыру: Артикуляциялық гимнастика сөйлеу аппаратының бұлшықеттерін жаттықтырып, олардың жұмысын қалыпқа келтіруге, еріндердің, тілдің, таңдайдың икемділігін арттыруға мүмкіндік береді.

Артикуляциялық гимнастиканың әдістері мен тәсілдері

Еріндер мен тілдің қозғалысын дамыту:

Еріндерді ашу және жабу: Еріндер бірнеше рет ашылып-жабылады. Бұл жаттығу еріндердің икемділігін арттырады және оларды дыбыстарды дұрыс айтуға дайын етеді.

Еріндермен «үшбұрыш» жасау: Еріндерді үшбұрыш пішініне келтіріп, содан кейін оларды қайтадан қалыпты жағдайға келтіру. Бұл жаттығу еріндердің қозғалыс ауқымын арттырады.

Тілді дамыту:

Тілді жоғары-төмен қозғау: Тілді жоғарғы таңдайға және төменгі жаққа қарай жылжыту. Бұл жаттығу тілдің икемділігін арттырады.

Тілді жақтардың арасынан өткізу: Тілді ауыздың бір бұрышынан екінші бұрышына ауыстыру арқылы тілдің икемділігін арттыру.

Тақырып 8. Артикуляциялық гимнастиканың дәстүрлі және дәстүрлі емес түрлері

Артикуляциялық гимнастиканың дәстүрлі және дәстүрлі емес түрлері — бұл сөйлеу қабілеттерін дамыту және сөйлеу аппаратының бұлшықеттерін жаттықтыру әдістері, олар әртүрлі тәсілдер мен әдіс-тәсілдер арқылы жүзеге асырылады. Әрқайсысы белгілі бір мақсатқа бағытталған және баланың жас ерекшеліктеріне, сөйлеу бұзылысының сипатына қарай таңдалады. Дәстүрлі артикуляциялық гимнастика — бұл арнайы әзірленген жаттығулар жиынтығы, олар баланың сөйлеу аппаратын жаттықтыру, артикуляциялық бұлшықеттердің икемділігін арттыру, сөйлеудің дұрыстығын қамтамасыз ету мақсатында қолданылады. Бұл әдіс балаларда сөйлеу дағдыларын қалыптастырудың негізгі құралдарының бірі болып табылады.

Дәстүрлі артикуляциялық гимнастиканың әдістері:

Тіл мен еріннің қозғалыс жаттығулары:

Еріндерді ашу және жабу: Еріндер бірнеше рет ашылып-жабылады. Бұл жаттығу еріндердің икемділігін арттырады және дыбыстарды дұрыс айтуға ықпал етеді.

Тілді жоғары-төмен қозғау: Тілдің ұшын жоғары және төмен жылжыту. Бұл жаттығу тілдің икемділігін арттырады және оны дұрыстап айтуға көмектеседі.

Тілді айналмалы қозғалысқа келтіру: Тілді ауыз ішінде айналмалы қозғалыстарға келтіру. Бұл жаттығу тілдің икемділігі мен жұмыс қабілетін жақсартады.

Жақ бұлшықеттерін дамыту:

Жақтың төменнен жоғарыға қарай қозғалысы: Жақтың қозғалысын дамыту үшін оны төменнен жоғары қарай жылжыту.

Жақтың жиі ашылып жабылуы: Жақтың ашылып-жабылуы арқылы оның бұлшықеттерінің икемділігі артады.

Қабатталған жаттығулар:

Еріндерді бір-біріне жинап, тілдің ұшын жоғары және төмен қозғау арқылы артикуляциялық бұлшықеттердің біркелкі жұмыс істеуін қамтамасыз ету.

Сөйлеу аппаратының жалпы босаңсуын қамтамасыз ету:

Жеңіл илеу: Жаттығуларды орындау барысында баланың сөйлеу аппаратының бұлшықеттеріне жеңіл илеу жасап, олардың босаңсуына ықпал ету. Дәстүрлі емес артикуляциялық гимнастика

Дәстүрлі емес артикуляциялық гимнастика — бұл баланың сөйлеу қабілеттерін дамыту үшін қолданылатын альтернативті әдістер мен жаттығулар. Мұндай гимнастика балалардың қызығушылығын арттыруға бағытталған және шығармашылық тәсілдермен жүзеге асырылады. Дәстүрлі емес әдістер балалар үшін қызықты болуы мүмкін, себебі олар көбінесе ойын элементтерін, қозғалыстарды, ертегілер мен анимацияларды қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Дәстүрлі емес артикуляциялық гимнастиканың әдістері:

Ойын элементтері мен ертегілерді қолдану:

Ертегі кейіпкерлерінің қозғалыстарын қолдану: Балаларға сөйлеу жаттығуларын ертегі кейіпкерлерінің қозғалыстарына ұқсатып жасау (мысалы, еріндер мен тілдерге әртүрлі анимациялы кейіпкерлердің қозғалыстарын үлгі ретінде көрсету). Балалар бұл әдісті қызықты әрі көңілді деп қабылдайды.

Жануарлардың қозғалыстарын қолдану: Балаларға жануарлардың ауыз қуысы мен тілінің қозғалыстарын имитациялау (мысалы, «ит тілін шығарып» жаттығулар жасау).

Көркемдік әдістер:

Сурет салу немесе мүсіндеу: Балаларға еріндер мен тілдің қозғалысымен байланысты сурет салу немесе глинадан мүсін жасау ұсынылуы мүмкін. Бұл әдіс сөйлеу және артикуляция қозғалыстарын үйлестіре отырып, шығармашылық қабілеттерді дамытады.

Театр қойылымдары: Артикуляциялық гимнастика жаттығуларын балаларға театрлық сахна ретінде ұсынып, оларға кейіпкерлердің ауыз қуысының қозғалысын көрсету арқылы жаттықтыру.

Дене шынықтыру элементтерін енгізу:

Сөйлеу қозғалыстарын дене жаттығуларымен біріктіру: Артикуляциялық гимнастика жаттығуларын дене жаттығулары мен қозғалыстармен үйлестіру. Мысалы, тілдің қозғалыстарын дене мүшелерінің белгілі бір қозғалыстарымен біріктіру.

Жаттығуларды ырғақпен орындау: Артикуляциялық гимнастиканы музыкалық ырғақпен байланыстырып, жаттығуларды музыкалық элементтермен қосу. Бұл баланың қозғалыс үйлесімділігін арттырады.

Интерактивті тәсілдер:

Электрондық құралдар арқылы жаттығулар: Артикуляциялық гимнастиканы жаңа технологиялар мен мобильді қосымшаларды пайдаланып жасау. Бұл әдіс балалардың қызығушылығын арттырады және жаттығуларды тиімдірек орындауға көмектеседі.

Видео немесе анимация арқылы жаттығулар: Әр түрлі анимациялық бейнемазмұнды көрсету арқылы артикуляциялық гимнастиканың қимылдарын түсіндіру және жаттықтыру.

Дәстүрлі және дәстүрлі емес артикуляциялық гимнастиканың салыстырмалы сипаттамасы

Көрсеткіш	Дәстүрлі артикуляциялық гимнастика	Дәстүрлі емес артикуляциялық гимнастика
Мақсат	Сөйлеу аппаратын жаттықтыру, дыбыстарды дұрыс айту	Баланы қызықтыру арқылы сөйлеу дағдыларын дамыту
Қолданылатын әдіс-тәсілдер	Жаттығулар, қимылдар, тіл мен еріннің қозғалыстары	Ойындар, анимациялар, шығармашылық әдістер
Баланың қатысуы	Белсенді, бірақ стандартты жаттығулар	Қызығушылығын арттыру, шығармашылық қатысу
Эмоциялық әсері	Бірқалыпты, жеңіл релаксация	Қызықты, ойын элементтері бар
Қолданылатын құралдар	Қолданылмайды немесе минималды құралдар	Электрондық құрылғылар, бейнемазмұн, ойыншықтар

Тақырып 9. Артикуляциялық бұлшықеттердің бұлшықеттерін күшейтуге бағытталған массаж қозғалыстарының кешені

Артикуляциялық бұлшықеттерді күшейтуге бағытталған массаж қозғалыстарының кешені — бұл сөйлеу аппаратын дамытуға және артикуляциялық бұлшықеттердің икемділігін арттыруға арналған массаж

әдістерінің жиынтығы. Массаждың мақсаты — бұлшықеттердің босаңсуы мен күшейтілуін қамтамасыз ету, сөйлеу аппаратын түзету және дұрыс артикуляцияны қалыптастыру.

Артикуляциялық массаждың мақсаты:

Артикуляциялық бұлшықеттердің күшеюі, икемділігін арттыру.

Сөйлеу аппаратының бұлшықеттерінің үйлесімді жұмысын қамтамасыз ету.

Сөйлеу дыбыстарын дұрыс айтуға көмектесу.

Сөйлеу қабілетін дамыту.

Артикуляциялық массаждың кешенін орындау ережелері:

Массажды орындау алдында бала тыныштандырылып, дайындық жаттығулары (мысалы, тыныс алу жаттығулары) жасалады.

Массаж жасау кезінде бала жайлы, қолайлы күйде болуы керек.

Массажды кез келген қозғалыс жеңіл және баяу түрде жасау қажет, ауырсынуды тудырмайды.

Жаттығуларды жүйелі түрде, күн сайын қайталау ұсынылады.

Артикуляциялық бұлшықеттердің массажы үшін қолданылатын негізгі қозғалыстар:

Ерін массажы:

Еріндердің үсті мен астын сипау: Қолды жұмсақ қылып ұстап, еріннің үсті мен асты бойынша шеңберлі қозғалыстар жасау. Бұл еріндердегі қан айналымын жақсартады және оларды жұмсартуға көмектеседі.

Еріндерді ішке және сыртқа тартып отыру: Бір қолмен ерінді сыртқа, екінші қолмен ішке жағыңыз, бұл ерін бұлшықеттерінің икемділігін арттырады.

Тілдің массажы:

Тілді жұмсақ қысып, жан-жаққа қозғалыстар жасау: Тілді аузында жеңіл қысып, алға, артқа, жоғары және төменге қозғау. Бұл жаттығу тілдің икемділігі мен күшін арттырады.

Тілді айналмалы қозғалысқа келтіру: Тілді ауызда жұмсақ әрі баяу айналдырып, оның барлық бөліктерін жұмыс істетуге. Бұл қозғалыс тілдің барлық бұлшықеттерін белсендіреді.

Тілдің ұшын таңдайға тигізу: Тілді ауыздың жоғарғы және төменгі таңдайларына бағыттап, жұмсақ қысып ұстау. Бұл жаттығу тілдің икемділігі мен қозғалысын арттырады.

Таңдай мен жақтың массажы:

Жақтың қысылуы: Жақтың қозғалысын реттеп, оның бұлшықеттерін жұмсақ басып, оларды босату. Жақтың үсті мен астыңғы бөлігін әртүрлі бағытта жеңіл басу.

Таңдайды массаждау: Саусақпен таңдайды жеңіл сүрту арқылы бұлшықеттерді босаңсыту. Бұл қозғалыс таңдайдың икемділігін арттырады.

Жоғарғы ерін мен тілдің қосымша жаттығуы:

Жоғарғы ерінді тістеулермен қысып, тілмен айқасу: Бұл ерін мен тілдің арасындағы координацияны жақсарту үшін қолданылатын жаттығу. Еріндер мен тілдің үйлесімді жұмысы маңызды болып табылады, себебі дұрыс дыбыс айту үшін екі бұлшықеттің бірдей жұмыс істеуі қажет.

Төменгі жақтың бұлшықеттерін босаңсыту:

Төменгі жақтың жеңіл серпілуі: Төменгі жақтың үстінен және астынан сипау арқылы оны босату. Бұл қозғалыс жақтың барлық бұлшықеттерінің икемділігін жақсартады.

Көтерілген еріндермен тыныс алу жаттығуы:

Еріндерді ашып, тыныс алу жаттығуын жасау: Еріндерді кең ашып, терең дем алып, қайтадан тыныс шығару. Бұл қозғалыс еріндерді босаңсытып, олардың икемділігін жақсартады.

Тақырып 10.Түрлі сөйлеу бұзылыстары үшін логопедиялық массажды қолдану.

Түрлі сөйлеу бұзылыстары үшін логопедиялық массажды қолдану — бұл сөйлеу аппаратын дамытуға, артикуляциялық бұлшықеттердің жұмысын түзетуге және сөйлеу дағдыларын қалыптастыруға бағытталған маңызды түзету әдісі. Логопедиялық массаж сөйлеу бұзылыстарының түрлі түрлерін түзетуде тиімді құрал болып табылады. Массаж әртүрлі сөйлеу кемшіліктерін жоюға көмектеседі, әсіресе тілдің, еріндердің, жақтың және тандайдың бұлшықеттеріне әсер еткенде.

Логопедиялық массажды қолданудың негізгі мақсаттары:

1. Артикуляциялық бұлшықеттердің икемділігін және күші мен үйлесімділігін арттыру.
2. Тіл мен еріндердің, жақтың дұрыс жұмысын қамтамасыз ету.
3. Сөйлеу дыбыстарының дұрыс айтылуына көмектесу.
4. Жақтың, тілдің және еріннің бұлшықеттерін босаңсыту, сөйлеу аппаратының жалпы жағдайын жақсарту.
5. Сөйлеу кезінде пайда болатын артық кернеуді жою және ауыз қуысының бұлшықеттерін тыныштандыру.

Тақырып 11. Гимнастика элементтері бар үлгілі массаждық кешендер. Гимнастика элементтері бар үлгілі массаждық кешендер — бұл артикуляциялық бұлшықеттердің икемділігін, күшін және үйлесімділігін арттыруға бағытталған арнайы жаттығулар мен массаж әдістерінің үйлесімі. Бұл кешендер сөйлеу аппаратын дамытуға, сөйлеудің дұрыстығына ықпал етеді және логопедиялық түзету жұмыстарына тиімді әсер етеді.Сөздегі дыбыстарды айту-бұл баланың нәресте шағынан басыап, қиын да күрделі қозғалыс. Ол нәресте шағынан бастап тілімен, ернімен, астыңғы жағымен, былдырлап, уілдеуімен мимикалық қозғалыстарды яғни, артикуляциялық жаттығуларды жасай бастайды. Осы жағдайлар баланың сөйлеу тілінің ең алғашқы кезеңі болып табылады. Осы қозғалыстар балаларда нақтыланып, күшейіп ақырындап дами береді. Артикуляциялық жаттығу-бұл сөйлеу тілінің аппаратын, бұлшықеттерін шынықтыратын, күш беретін, қозғалысы мен сөйлеуге жауап беретін ағзаларды, сөзге қатысы бар органдары біріктіріп жаттықтыратын жаттығу.

Артикуляциялық жаттығуларды дұрыс орындау үшін мыналарды жақсы білген жөн:

-артикуляциялық аппараттың әртүрлі органдарына қандай қозғалыстар тиімді;

-әрбір қойылатын дыбысты түзеу үшін қандай жаттығулар керек екенін:

Артикуляциялық жаттығулардың мақсаты:

Артикуляциялық жаттығулар сөйлеу дыбыстарын қалыптастырудың және дыбыстаудағы кез-келген кемістікті түзетудің негізі болып табылады. Сөйлеу органдарының ішіндегі ең қозғалыстығы-тіл. Ол тілдің арқасы мен тамыры. Тілдің арқасы артқы, ортаңғы және алдыңғы болып бөлінеді. Ең белсендісі тілдің ортаңғы және алдыңғы бөліктерінің ұшы мен шеттері. Дыбыстардың таза шығуы тілдің осы бөліктерінің жұмыстарына байланысты.

Тақырып 12 . Оңалту процесінде техникалық және жеке көмекші құралдарды қолдану.

Оңалту процесінде техникалық және жеке көмекші құралдарды қолдану — бұл физикалық немесе психоэмоционалдық жағдайы бұзылған адамдарға олардың тәуелсіздігін арттыру, өмір сапасын жақсарту және қоғамға бейімделу мақсатында қолданылатын әдіс-тәсілдер мен құрылғылардың жиынтығы. Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін, сөйлеу бұзылыстары бар адамдар үшін, немесе физикалық және психикалық бұзылыстары бар тұлғалар үшін бұл құралдар өте маңызды рөл атқарады.

Техникалық және жеке көмекші құралдар:

Техникалық көмекші құралдар: Бұл құралдар күнделікті өмірде және кәсіби іс-әрекеттерде адамның функционалды мүмкіндіктерін арттыруға бағытталған. Олар физикалық және психоэмоционалды дамуында кедергілері бар адамдарға арналған.

Мысалдары:

Сөйлеу аппараттары: Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін немесе сөйлеу бұзылыстары бар адамдар үшін, сөйлеуді қалыпқа келтіруге арналған әртүрлі аппараттар мен құрылғылар. Мысалы, дыбыстарды күшейтетін құралдар, сөйлеу синтезаторлары.

Ауыз қуысына арналған түзету құралдары: Еріндер мен тілдің дұрыс қозғалысын қалыптастыру үшін қолданылатын арнайы құрылғылар. Мысалы, тілдің қозғалысын реттейтін аппараттар.

Есту аппараттары: Есту қабілеті нашар немесе мүлде жоқ адамдар үшін естуді қалпына келтіру мақсатында қолданылатын құрылғылар.

Көрнекі көмекші құралдар: Көру қабілеті бұзылған адамдарға арналған құрылғылар, мысалы, үлкейту құралдары, тактильді экрандар, арнайы оқулықтар.

Қозғалысқа арналған құралдар: Мүгедектер арбасы, жүріп-тұруды жеңілдететін құрылғылар, қол тіректер және тағы басқа.

Жеке көмекші құралдар: Бұл құралдар адамның күнделікті өмірінде өз бетінше әрекет етуін жеңілдететін арнайы жабдықтар болып табылады. Олар жеке қажеттіліктер мен дағдыларға негізделеді.

Мысалдары:

Медициналық көмек: Медициналық құралдар мен құрылғылар адамның денсаулығын бақылауға және емдеуге көмектеседі. Мысалы, қан қысымын өлшеуге арналған құрылғылар, ингаляторлар.

Артикуляциялық түзету құралдары: Еріндер мен тілдің дұрыс қимылын қалыптастыруға арналған арнайы жаттығулар мен құралдар. Оларға тілдің қозғалысын жаттықтыратын арнайы ойыншықтар мен тренажерлар жатады.

Қолмен басқарылатын компьютерлік құралдар: Бұл құралдар адамдардың қозғалыс мүмкіндіктеріне шектеу қойған жағдайда ақпаратты өңдеу мен пайдалануға көмек көрсетеді. Мысалы, көз арқылы басқарылатын құрылғылар немесе қолмен басқарылатын пернетақталар.

Психозэмоционалды көмек құралдары: Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін арнайы психологтар немесе мамандар тарапынан жасалатын көмек. Әр түрлі ойыншықтар, бейнемазмұндар және тағы басқа құралдар қолданылуы мүмкін.

Оңалту процесінде қолданылатын көмекші құралдар мен олардың артықшылықтары:

Жеке көмекші құралдар:

Қозғалысқа шектеуі бар адамдарға күнделікті тұрмыстық жұмыстарды жеңілдету.

Оқуға, жазуға және басқа да әрекеттерге арналған арнайы құралдар сөйлеу мен оқу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Психологиялық қолдау көрсету арқылы адамдардың эмоционалдық жағдайын жақсартуға мүмкіндік береді.

Техникалық көмекші құралдар:

Кедергілерді жеңу: Әртүрлі дыбыс күшейткіштер, сөйлеу аппараттары немесе есту құрылғылары адамға физикалық және психологиялық кедергілерді жеңуге көмектеседі.

Қолданушылардың тәуелсіздігін арттыру: Әр адамға тәуелсіздікті сақтауға көмектесетін құралдар олардың күнделікті өміріне қажетті мүмкіндіктерді береді.

Сөйлеу мен оқу дағдыларын жақсарту: Логопедиялық көмекші құралдар сөйлеу бұзылыстары бар адамдарға немесе балаларға сөйлеу дағдыларын жақсартуға мүмкіндік береді.

Қолдану мысалдары мен әдістер:

Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар үшін:

Еріндер мен тілге арналған гимнастика құралдары: Логопедиялық түзету жұмысында артикуляциялық жаттығулар мен аппараттарды қолдану сөйлеу дағдыларын дамытуға ықпал етеді.

Көрнекі құралдар: Баланың қабылдау деңгейіне сай бейнемазмұн, үлкейту құралдары және басқа да көмекші құрылғылар қолдануға болады.

Есту және көру қабілеті бұзылған адамдар үшін:

Есту аппараттары мен арнайы тыңдау құралдары: Кедергісіз сөйлеуді есту және адамның тыңдау дағдыларын қалпына келтіру үшін қолданылады.

Көру қабілеті бұзылған адамдарға арналған құрылғылар: Көру қабілеті төмен балалар мен ересектер үшін тактильді экрандар, үлкейту құрылғылары және компьютерлік бағдарламалар арқылы оқу мен жазу дағдылары жетілдіріледі.

Қозғалыс қабілеті шектеулі адамдар үшін:

Мүгедектер арбалары мен арнайы тіректер: Бұл құралдар күнделікті тұрмыста және қоғамдық орындарда тәуелсіздікті сақтауға мүмкіндік береді.

Тақырып 13. Аутист балалармен логопедиялық жұмыс

Көп ғалымдардың деректері бойынша аутизмге шалдыққан балалардың себебі орталық жүйке жүйесінің бұзылуы салдарынан болады деген.

Ең алғаш аутизм деген терминді 1912 жылы швейцар психиатрі Э.Блейлер ұсынған. Деректерге сүйенсек, аутистік спектр көріністері көбіне қыз балаларға қарағанда ұл балаларда 4 есе көп кездеседі екен. Аутист балаларды кешенді түзете – оқытуда жаңа технологияларды қолданудың артықшылығы оқу материалын визуалды түрде елестете алу қабілеті болып табылады. Ерте балалық аутизмі бар балалармен жүргізілетін заманауи дәстүрлі және дәстүрлі емес жаңашыл бағыттағы жұмыстардың түрлері өте көп. Солардың бірі де бірегейі, қазіргі таңда ең нәтижелі жемісін беріп жүрген бағдарламаның бірі **«АВА» әдісі**.

«АВА» әдісін аутизм синдромы бар балаларға тұңғыш рет АҚШ-та 1963 жылы дәрігер Ивар Ловаас қолданған. Бұл әдіс сөйлеу және қарым- қатынастық дағдыларды жақсартуға, зейінін тұрақтандыруға, әлеуметтік дағдыларды жақсарту үшін қолданылатын көптеген түрлі әдістерді қамтиды. Бұл әдіс әсіресе қарым-қатынасқа мүлдем түспейтін, ең қарапайым нұсқауларды орындамайтын, зейіні тұрақсыз, өз денесіне бөгде адамдардың жанасуына мүмкіндік бермейтін балаларға қолданылады. «АВА» қағидасына негізделген емдеудің барынша кең тараған әдістеріне жеке блок түрде үйрету, кездейсоқ түрде үйрету, ауызша (вербальді) мінез-құлық тренингі, негізгі дағдыларды үйрету жатады.

Аутизмі бар балаларға бұл әдісті төмендегідей бағыттар бойынша қолдануға кеңес береді:

- Қиындық тудыратын мінез — құлқын алмастыратын дағдыларды үйрету. Осылайша бала нені «жасауға болмайды» дегеннің орнына «не істеу керектігін» үйрене алады.
- Жағымды мінез — құлқын арттырып жағымсыз мінездерін азайтады.

Бұл әдістемеде жеке блокта бала қарапайым нұсқауларды орындап үйренуден бастайды. Мысалы: «допты көрсет», «допты ал», «допты лақтыр», «допты қорапқа сал». Бала айтылған нұсқауды орындау дағдысы қалыптасқанда оған қосымша нұсқаулар беріліп отырады. Әрбір дұрыс орындалған нұсқау мадақталып, марапатталып отыруы тиіс. Осылайша бір блокта балада белгілі бір дағдылар қалыптасады. Дағдыларды бала мүмкіндігіне сай күрделендіре түсу қажет. Дәл солай өз-өзіне қызмет ету дағдысын, таным процестерін арттыруға, әлеуметтік ортаға ортаға бейімделу дағдыларын қалыптастыруға болады. Ал логопедиялық жұмыста, сәйкесінше дыбыстауды қайталату,

буындарды қайталату, сөздерді қайталап айту дағдыларын қалыптастыруға мүмкіндік туындайды.

Сонымен қатар АВА терапия сөйлеу және коммуникация дағдыларын, зейін мен жадын және академиялық дағдыларды қалыптастыруға көмектеседі.

Сенсорлық интеграция әдісі

Аутизм синдромы бар балалардың көбінің сезінуінде ауытқулар байқалады. Олардың кей бір сезім мүшелері шектен тыс дамыған немесе керісінше сезімдерін интеграциялай алмауы мүмкін. Сенсорлық интеграция әдісі баланың сезімталдығын бәсеңдетіп, сезіну арқылы алған ақпаратты қайта құрылымдауына басты назар аударады. Бұл терапияның мақсаты — орталық жүйке жүйесінің сенсорлық стимулдарын өңдеу мүмкіндіктерін күшейту, теңгеру және дамыту болып табылады.

Томатис терапия әдісі

Томатис терапия — арнайы аудио-вокалдық жаттығы әдісі. Мақсаты-мидың есту арқылы алған ақпаратты қабылдап, өңдеу мүмкіндіктерін арттыру. Бұл әдіс негізінде жаттығулардың арқасында сөзді қабылдау және түсіну процесін жетілдіруге мүмкіндік береді.

PECS — карточкалар арқылы баламен қатынасқа түсу жүйесі. Бұл бағдарлама-баланың негізгі қарым-қатынас дағдыларын тездетіп қалыптастыруына мүмкіндік береді.

Аутизм синдромы бар балалар өзге балалар сияқты қарым-қатынасқа түсіп, әрекеттесе алмайды сондықтан, жоғарыда айтылған әдістерді қолдана отырып ерекше балаларға әлеуметтік ортаға бейімделіп, қарым-қатынасқа түсуге көмектесуге міндеттіміз. Әрине ол үлкен шыдамдылық, төзімділік және еңбекті қажет етеді. Бүгінгі таңда ол біздің барша қоғамның алдындағы жауаптыда өзекті мәселелердің бірі.

Тақырып 14. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудағы логопед мұғалімнің қызметі

Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды психологиялық-педагогикалық қолдаудағы логопед мұғалімнің қызметі маңызды аспект болып табылады, өйткені бұл балалардың әлеуметтік бейімделуіне, білім алуы мен дамуына ықпал ететін кешенді көмек көрсетеді. Логопед мұғалімі бұл процеске сөйлеу және тіл дамыту бойынша, сондай-ақ балалардың когнитивті және әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруда шешуші рөл атқарады.

Логопед мұғалімнің қызметінің негізгі бағыттары:

Сөйлеу мен тіл дамуын түзету: Логопед мұғалімі сөйлеу мен тілдің дамуының әр түрлі бұзылыстарын түзетуде жұмыс істейді. Бұл балаларда сөйлеу артикуляциясы, фонематикалық есту, грамматикалық және лексикалық құрылымдармен байланысты қиындықтар болуы мүмкін. Логопед мұғалімі осы мәселелерді анықтап, арнайы түзету бағдарламаларын құрады.

Сөйлеу артикуляциясының бұзылыстарын түзету — дыбыстарды дұрыс айтуға үйрету.

Фонематикалық естуді дамыту — балаларға дыбыстарды дұрыс естуге және ажыратуға үйрету.

Грамматикалық құрылымдарды қалыптастыру — сөйлемдерді дұрыс құру дағдыларын дамыту.

Қоршаған ортаға бейімделу мен әлеуметтік дағдыларды қалыптастыру: Ерекше білім беру қажеттілігі бар балалар көбінесе қоғамда өзін дұрыс көрсете алмайды, себебі оларда әлеуметтік дағдылар мен коммуникативтік дағдылардың дамуы қиын болуы мүмкін. Логопед балалардың коммуникативтік дағдыларын дамыту үшін әр түрлі ойындар мен жаттығулар ұйымдастырады.

Әлеуметтік өзара әрекеттесуді қалыптастыру — балаларды сөзбен және қимылмен қарым-қатынас жасауға үйрету.

Әлеуметтік эмоционалды дағдыларды дамыту — балаларға өз эмоцияларын түсіну және оларды басқара білу дағдыларын үйрету.

Тіл мен сөйлеу бұзылыстарын түзету мақсатында жеке және топтық жұмысты ұйымдастыру: Логопед мұғалімі баланың тілін, сөйлеуін түзету үшін жеке және топтық жұмыстарды жүргізеді. Бұл жұмыстар арнайы әдістемелер мен түзету бағдарламалары бойынша жоспарланады.

Жеке жұмыс — әр балаға арналған жеке бағдарламалар мен әдістерді таңдап, оларды жүйелі түрде қолдану.

Топтық жұмыс — баланың әлеуметтік дағдыларын дамыту мақсатында топтық тапсырмалар мен жаттығуларды орындау.

Психологиялық қолдау көрсету: Логопед мұғалімі психологиялық қолдау көрсету арқылы баланың өзіндік бағасын арттыруға, сенімділігін нығайтуға көмектеседі. Бұл әсіресе әлеуметтік дағдылары әлсіз балалар үшін өте маңызды.

Эмоционалдық қолдау — балаға сенімділік пен тыныштық сезімін беру.

Когнитивті даму қолдауы — балаға тапсырмаларды орындауда мотивация беру және оның танымдық қабілеттерін дамыту.

Ата-аналармен және педагогикалық ұжыммен ынтымақтастық: Логопед мұғалімі ата-аналармен тығыз жұмыс істейді, өйткені бала күнделікті өмірде ата-анасымен көп уақыт өткізеді. Логопед ата-аналарға балалардың сөйлеу және тіл дамыту мәселелері туралы кеңес беріп, оларды түзету жұмыстарына тартуға тырысады.

Ата-аналармен кеңес жүргізу — ата-аналарға балаларын үйде қалай дамытуға болатыны туралы нақты ұсыныстар беру.

Ұжымдық жұмыс — мұғалімдермен және басқа мамандармен бірігіп жұмыс жасау арқылы баланың барлық даму аспектілеріне көңіл бөлу.

Логопед мұғалімінің негізгі міндеттері:

Диагностика жүргізу: Логопед мұғалімі балалардың сөйлеу және тіл дамуындағы бұзылыстарды анықтап, диагностикалық жұмыс жүргізеді.

Түзету жұмыстары: Арнайы әдістемелер арқылы сөйлеу дағдыларын дамытуға арналған түзету жұмыстарының кешенін құрады.

Балалармен түзету жұмыстарын жүргізу: Сөйлеу, тіл және әлеуметтік дағдыларды дамыту мақсатында жаттығулар ұйымдастырады.

Баланың дамуын бақылау: Баланың білім алуына және әлеуметтік өмірге бейімделуіне қатысты дамуын бақылап, оның жетістіктері мен қиындықтарын бағалайды.

Құжаттамамен жұмыс: Логопед мұғалімі балалармен жүргізілген жұмыстардың нәтижелерін тіркеп, құжаттау процесін жүргізеді.

Логопед мұғалімінің жұмыс әдістері:

Тілдік жаттығулар мен ойындар: Балалармен тілдік ойындар жүргізу арқылы сөйлеу дағдыларын қалыптастыру.

Жеке және топтық терапевтік сабақтар: Әртүрлі балаларға арналған жеке тәсілдермен сабақтар ұйымдастыру.

Құралдар мен техникалық көмекші құралдарды қолдану: Арнайы құрылғыларды пайдалану арқылы балалардың сөйлеу дағдыларын дамыту.

Әлеуметтік тренингтер: Әлеуметтік дағдыларды дамыту үшін балаларды топтық жұмыста және түрлі ойындар арқылы қатыстыру.

6. ОҚУ ПРОЦЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ

Білім беру процесі курстың оқу-тақырыптық жоспарына сәйкес (1-кесте) ұйымдастырылады.

80 сағаттық курстың оқу үрдісін ұйымдастыру «**Жаңартылған білім беру мазмұны жағдайындағы логопедтің қызметі**», «**Түрлі сөйлеу бұзылыстары үшін логопедиялық массаж әдістері**», «**Мұғалім логопедтің ІТ құзіреттілігін дамыту**» деп аталатын 3 модульды қамтиды.

Сабақ түрлері оқытудың негізгі формалары – дәрістер мен практикалық сабақтардан тұратын аудиториялық оқу, тыңдаушылардың өзіндік жұмыстары болып табылады.

7. БАҒДАРЛАМАНЫ ОҚУ-ӘДІСТЕМЕЛІК ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ

Курсты оқу-әдістемелік қамтамасыз ету үшін, оқыту нәтижелеріне қол жеткізуге бағытталған оқытудың тиімді әдістері қолданылады. Ол үшін келесі қызмет түрлері іске асырылады: оқыту үрдісінің оқу-әдістемелік әдебиеттермен және оқу ресурстарымен қамтамасыз етілуі; ТӨЖ тапсырмаларын күнделікті әзірлеуді бақылау және оларға кері байланыс жасап отыру; оқу үрдісіне заманауи әдістемелерді, оқыту технологияларын және оқу-әдістемелік және дидактикалық материалдарды енгізуді үйлестіру; тыңдаушылардың өнімдерін презентациялауды ұйымдастыру.

Курсты оқыту барысында сыни ойлау, талқылау, эвристикалық әңгіме, интерактивті сұхбат, рефлексия, тренингтік тәсілдер, қызығушылықты ояту, кейс-стади, Блум таксономиясы, бақылау әдісі, іскерлік ойындар, психологиялық көмек, рөлдік ойындар, тренингтік жаттығулар әдістері қолданылады.

Аталған курстың мақсаттары мен міндеттерін дұрыс анықтау тыңдаушылардың оң нәтижелерге қол жеткізуіне ықпал ететіні анық. Олай

болса, курстың соңында тыңдаушының түпкі мақсаттарға қол жеткізуі үшін өлшеу және бағалау әдістері қарастырылады; әрбір білім алушының жеке білім беру траекториясы айқындалады; іс-қимыл жоспары жасалады; олар үшін мақсатқа жетуге көмектесетін нақты міндеттер әзірленеді.

8. ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІН БАҒАЛАУ

Тыңдаушылардың оқу нәтижелерін бағалау «Сөйлеу бұзылыстарын түзетудегі логопед маманының әдісі» біліктілікті арттыру курсының ерекшеліктеріне сәйкес жүргізіледі. Бағалау әдістерінің тиімділігі оқыту нәтижелілігін көрсетеді. Сондықтан, білім беру мәселелері бойынша кеңес беру, қажеттіліктерін анықтау жеке қолдау бағдарламаларын әзірлеу, кәсіби бағдар жұмысы бойынша оқушыларды сүйемелдеу үшін педагог - психологтың білімі мен дағдылары, қосымша сабақтарды ұйымдастыру, сыни ойлау және талдау дағдыларын дамыту: ақпаратты талдау, логикалық ойлау және күрделі мәселелерді шешу дағдыларын дамытуға бағытталған жаттығуларды әзірлеу, балалардың психологиялық ерекшеліктерін зерттеу, таланттарын дамытуға психологиялық қолдау, көмек көрсету қызметімен ерекшеленеді.

3-кесте: ОТЖ тақырыптарының критерийлері

Мазмұны	Критерий	Дескриптор
Тұрақтылық	Жұмыстың (текст) мазмұнының тақырыпқа сай болуы	2 балл 1 балл 0 балл
Сапалылық	Тақырыпқа байланысты модельдерінің сипаттамасы және сапалық деңгейі	2 балл 1 балл 0 балл
Көкейкестілік	Ұсынылған маңызды ақпараттар, қолданбалық және жаңалық дәрежесі	2 балл 1 балл 0 балл
Тұтастық	Тиімді қарым-қатынас олардың қолдауын және сәтті дамуын қамтамасыз ету	2 балл 1 балл 0 балл
Стимул	Мақсатқа жету жолында ынталандыру	2 балл 1 балл 0 балл

4-кесте: Дескрипторды дәстүрлі бағалау жүйесіне көшіру

Баға	Дескриптор
«өте жақсы»	9 - 10 балл
«жақсы»	6 - 8 балл
«қанағаттанарлық»	3 - 5 балл
«қанағаттанарлықсыз»	0 - 2 бал

БАҒА

Курс аясында тыңдаушылардың оқыту нәтижесінің бағалануы олардың қорытынды аттестация нысаны болып табылатын жеке бағдарламаларының сапасымен өлшенеді. Ол үшін бағдарламаны бағалау критерийі жасалып, ұсынылды.

Функционалдылық, қолдану қарапайымдылығы, тиімділік, сенімділік, инновация сынды параметрлермен бағаланатын жеке бағдарлама «жеткілікті» - 2 балл, «орташа» - 1 балл, «төмен» - 0 балл шкалалары арқылы өлшенеді. Нәтижесінде дескрипторлардың көрсеткіштерінің жиынтығы дәстүрлі бағалау жүйесіне ауыстырылады (4-кесте).

9. КУРСТАН КЕЙІНГІ ҚОЛДАУ

Тыңдаушыларды курстан кейінгі қолдау online режимінде, қашықтықтан жүзеге асырылады. Ол үшін WhatsApp, Telegram желісі және e-mail қызметі қолданылады. Курстан кейінгі қолдаудың міндеттері:

- жеке талдау жұмысы «қанағаттанарлық» немесе «қанағаттанарлықсыз» деп бағаланған тыңдаушыға әдістемелік көмек көрсету; ол үшін курстың озат тыңдаушылары және өнімі төмен бағаланған тыңдаушымен бірге қызмет ететін әріптестері (курстың бұрынғы немесе қазіргі озат тыңдаушылары) 1 ай мерзім ішінде менторлық сүйемелдеуді жүзеге асырады. Курстан кейінгі қолдау форматы, нысандары мен әдістері жағдайға қарай икемделуі мүмкін.

10. ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ:

1. «Білім туралы» Қазақстан Республикасының 2007 жылғы 27 шілдедегі № 319-ІІІ Заңы (2021 жылғы өзгерістер мен толықтырулармен).

2. «Әлеуметтік, медициналық-педагогикалық және түзеу қамтамасыз ету туралы» Қазақстан Республикасының 2002 жылғы 11 шілдедегі N 343 Заңы (25.06.2021 жылғы өзгертулер мен толықтырулармен).

3. «Педагог мәртебесі туралы» Қазақстан Республикасының 2019 жылғы 27 желтоқсандағы № 293-VI ҚР Заңы.

4. Архипова Е.Ф. Ерте жастағы церебральды сал ауруымен ауыратын балалардың сөйлеу және психикалық дамуын түзету әдістері: Кітап. Логопедке, тәрбиешіге, церебральды сал ауруымен ауыратын балалардың ата-аналарына арналған. - М., 1997 ж.

5. Архипова Е.Ф. Дизартрияға арналған логопедиялық массаж. - М.: «Астрель», 2008 ж

6. Блыскина И.В., Ковшиков В.А. Артикуляциялық бұзылыстарды түзетудегі массаж. - Санкт-Петербург, 1995 ж.

7. Блыскина И.В. Логопедиялық массаж. Құралдар жинағы. - Санкт-Петербург, 2004 ж.

8. Васичкин В.И. Сегменттік массаж. - Санкт-Петербург, 1997 ж.

9. Вербов А.Ф. Массотерапия. - М., 1997 ж.

10. Голдблат Ю.В. Неврологиядағы нүктелік және сызықтық массаж. - Л., 1989 ж.
11. Дедюхина Г.В., Могучая Л.Д., Янишина Т.А. Церебральды сал ауруымен ауыратын 3-5 жас аралығындағы балалармен логопедиялық массаж және физиотерапиялық жаттығулар. - М., 1999 ж.
12. Мастюкова Е.М., Ипполитова М.В. Церебральды сал ауруымен ауыратын балалардың сөйлеу қабілетінің бұзылуы. - М., 1985 ж.
13. Новикова Е.В. Зонд массажы: дыбыстың айтылуын түзету: көрнекі практикалық нұсқаулық. - М., 2000 ж.
14. Панченко И.И. Церебральды сал ауруымен ауыратын балалардың дизартриялық және анартроздық сөйлеу бұзылыстары және олармен логопедиялық жұмыстың ерекшеліктері. - М., 1974 ж.
15. Синельников Р.Д., Синельников Я.Р. Адам анатомиясының атласы. Т.2. – 1990 ж.
16. Чарели Е.М. Балалардың дауысын дамытуға арналған жаттығулар мен массаж. - Свердловск, 1990 ж.
17. Шевцова Е.Е. Кекештенуге арналған артикуляциялық массаж. - М., 2003 ж.
18. Дьякова Е.А. Логопедиялық массаж. 2 басылым.
19. О.Г.Приходко. Ерте және мектеп жасына дейінгі балалардың дизартриялық сөйлеу бұзылыстарын түзетудегі логопедиялық массаж. Санкт-Петербург: «КАРО», 2008 ж.
20. Э.Краузе логопедиялық массаж және артикуляциялық гимнастика.